

weergave is van een door de stad voorgelegd ontwerp. Het charter van Aardenburg (1127) van W. Clito vermeldt uitdrukkelijk een *charta* of petitie. Voor hoeveel andere vrijheden werd het initiatief van de betrokken stad niet in de schaduw gelaten bij de grafelijke verlening of de mondelinge erkenning? Zelfs onder Filips van de Elzas, wiens uitzonderlijke betekenis ook op het gebied van de wetgeving duidelijk is door een streven naar unificatie van het recht der grote steden, werd de inhoud van een vrijheidsbrief vaak vastgelegd in gemeenschappelijk overleg tussen vorst en stedelingen. De aangenomen tekst werd dan door de graaf bekrachtigd zonder formeel tot een privilege te zijn omgewerkt. In de laatste jaren der twaalfde eeuw werden vooral bekrachtigingen van oudere vrijheidsbrieven verleend.

A. JORIS, *Les franchises urbaines en Pays Mosan et la charte de Huy de 1066* (blz. 319-333) is een meesterlijke samenvatting van de vroegere publicaties van de auteur over het onderwerp met speciale aandacht voor de meer recente literatuur. Door beide laatste bijdragen en door het Europees vergelijkingsmateriaal, dat de bundel bevat, is hij een basiswerk voor de stadshistoricus der Nederlanden, hij weze dan juridisch, sociaal of economisch geïnteresseerd.

R. VAN UYTVEN

JAN VAN ROMPAEY, *Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de Boergondische periode* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, Jaargang xxix, n. 62). Brussel, 1967. Een deel in-8° van xxvi-701 blz. .

Het is helaas maar al te goed bekend dat de geschiedenis van de instellingen in Brabant en Vlaanderen met de machtsovername van de Bourgondiërs nagenoeg *terra incognita* wordt. Zo werd het kader der hertogelijke gerechtsofficieren in Brabant door C. Kerremans bestudeerd tot en met de veertiende eeuw. H. Nowé deed hetzelfde voor de Vlaamse baljuws. Na veertig jaar wordt dit onderzoek voor Vlaanderen doorgetrokken van 1384 tot 1477. Door zijn vorming als jurist en als historicus was Dr. Van Rompaey hiervoor de aangewezen man.

Wat het eerst opvalt in dit boek is de enorme werkkraft van de auteur, niet zo zeer wegens de indrukwekkende omvang van deze publikatie, maar vooral gezien de massa van het doorzochte en verwerkte materiaal. Brussel, Gent, Rijsel en Den Haag leverden onuitgegeven materiaal in overvloed. Speciaal het fonds van de Rekenkamer te Brussel werd grondig onderzocht. De auteur is er niet voor teruggeschrikt weinig bekende en praktisch ongeklasseerde reeksen als de Dozen van de Rekenkamer en de Kwijtschriften van Rijsel te doorworstelen. Door een vergetelheid werd in de bibliografie niet gesignaleerd dat hij ook het archief van de Grote Raad van Mechelen en de rekeningen van de exploten van deze instelling, eveneens bewaard op het Algemeen Rijksarchief te Brussel, heeft benut.

De uiteenzetting is bijzonder systematisch en helder opgezet. Een eerste deel behandelt de soevereine baljuw, die in 1372-1374 de gerechtelijke activiteiten van de ontvanger van Vlaanderen overneemt. Hij heeft zich weliswaar niet ontwikkeld tot het hiërarchisch hoofd van de gerechtsofficieren, maar zich speciaal toegelegd op de hem toegestane bevoegdheid alle onbestrafte misdrijven in gans het graafschap op te sporen en te vonnissen, daar dit financieel meer renderend was. De misbruiken, waartoe de bundeling van de functies van gerechtsofficier en rechter doorlopend aanleiding gaf, werden nooit ernstig betoegeld. Slechts de usurpatie van het vorstelijk recht tot gratieverlening werd hem verboden.

In een tweede omvangrijker deel worden dan de grafelijke baljuws of territoriale gerechtsofficieren bestudeerd. Hun benoemingsprocedure en aanstellingsvoorwaarden, hun vergoedingen en andere emolumenten, hun loopbaan, hun diverse taken en bevoegdheden op administratief en vooral op rechterlijk gebied worden achtereenvolgens uitvoerig beschreven. Bijzonder belangwekkend is het financieel aspect van de instelling. Uit hoofde van hun ambt inden de baljuws een aantal boeten en composities en bij gelegenheid ook heerlijke en feodale rechten. Hieruit moesten zij niet alleen hun onkosten betalen, maar vaak kregen zij ook opdracht andere vorstelijke uitgaven te voldoen. Regelmatig moesten zij over hun beheer rekenschap afleggen voor de Rekenkamer. De buitengewone uitgaven die de baljuws te verrichten kregen bemoeilijkten echter ten zeerste het opstellen van betrouwbare ramingen van het globale vorstelijke inkomen. Zij werden dan ook streng gereguleerd en tot een minimum beperkt, des te meer daar, sinds Filips de Stoute, de baljuws regelmatig werden aangesproken om de hertog geld te lenen. Deze leningen werden beschouwd als voorschotten op het saldo van de baljuwsrekeningen.

De praktijk nam zulk een uitbreiding dat de terugbetaling van de leningen de inkomsten van een baljuwsambt voor verscheidene jaren volledig opsloopte. Kort vóór 1440 beliepen de leningen die jaarlijks door de baljuws werden toegestaan meer dan de totale inkomsten van deze ambtenaren. Als waarborg voor de leningen werden aan de baljuws de toekomstige ontvangsten van hun ambt toegewezen. Dergelijke ambtsverpanding tastte echter het vorstelijk benoemingsrecht en het hertogelijk gezag sterk aan. De baljuws aarzelden nu nog minder zich door allerhande verduisteringen schadeloos te stellen. Om dit te ondervangen ging men sinds 1439 regelmatig over tot het gewoon verpachten van het baljuwsambt. Karel de Stoute zal deze techniek tot in haar uiterste consequenties toepassen. De geldnood van de rijke hertogen van het Westen was de uiteindelijke oorzaak dat het baljuwskader, omstreeks het begin der XVde eeuw nog een voorbeeld van degelijke administratie, zich grotendeels aan het vorstelijk toezicht onttrok en zich overgaf aan afpersingen en machtsmisbruiken.

Steeds heeft de auteur met veel kritische zin, psychologisch inzicht en gevoel voor de werkelijkheid de voorschriften van de normatieve bronnen getoetst aan de documenten uit de praktijk. Als rechtshistoricus heeft hij uiteraard minder oog gehad voor de sociale realiteit. De gewone doen van de baljuw en zijn levenswijze worden niet uitdrukkelijk behandeld; niettemin vernemen wij heel wat over geslachten van ambtenaren, hun loopbaan en hun vorming. Waar de enkele juristen onder hen gevormd werden wordt echter niet onderzocht. De talrijke citaten, die als bewijsgrond in de noten worden afgedrukt, geven bovendien een zicht op de kleurrijke en soms schrijnende realiteit van de Boergondische rechtspleging. Daarnaast bundelt een uitvoerige bijlage niet minder dan achtendertig bewijsstukken.

De naamlijsten van de bekleders van de verschillende baljuwsambten zullen elke vorser bijzonder welkom zijn als basis voor identificaties en dateringen. Een uiterst verzorgd personen- en plaatsnamenregister vergemakkelijkt nog het gebruik van het geheel. Een zaakregister was echter evenmin misplaatst geweest.

Wie zich met de geschiedenis van het recht en de instellingen in de middeleeuwen of met de geschiedenis van de Boergondische Nederlanden inlaat, kan aan deze monumentale en essentiële studie niet voorbijgaan.

R. VAN UYTVEN

Met steun van Z.W.O. en met een voorwoord van Prof. Dr. J. Ph. de Monté ver Loren, verscheen onlangs een fraai uitgevoerd boekwerk over het geslacht Van (den) Boetzelaer. Het boek is grotendeels geschreven in het begin van deze eeuw door de in 1921 overleden genealoog J. W. des Tombe die gehuwd was met een barones Van Boetzelaer. Daar er sedert 1921 veel gegevens bekend geworden zijn was bewerking van het manuscript nodig. Dit is geschied door een ander lid van het geslacht, de heer C. W. L. Baron Van Boetzelaer te Lunteren.

Het is bijzonder prettig dat er thans een gemakkelijk toegankelijke genealogie bestaat van dit belangrijke middeleeuwse geslacht, waarvan de regent Jacob Godefroy van Boetzelaer (1680-1736), de abdis Elburg van den Boetzelaer (ca. 1505-1568), de Bernse abt Otto van den Boetzelaer (ca. 1498-1552) en Rutger van den Boetzelaer (1534-1604) die bij de totstandkoming van de Unie van Utrecht een rol speelde, deel uitmaakten. Van veel middeleeuwse geslachten hebben wij immers nog steeds geen overzicht dat aan redelijke eisen voldoet. Een der grootste verdiensten van het boek is ook dat er zeer aanvaardbare hypothesen gegeven worden voor de combinaties tussen de geslachten Van den Boetzelaer en Van Galen in de twaalfde en dertiende eeuw. Vooral naar deze oudste generaties is door schrijver en bewerker veel speurwerk verricht met als resultaat een vrij uitvoerige genealogie en een aantal zeer aanvaardbare veronderstellingen die wellicht bij nader onderzoek nog eens tot zekerheden kunnen worden.

Een andere verdienste van het boek is het feit, dat de bewerker het aantrekkelijk gemaakt heeft voor een groter aantal levende personen dan de naamdragers Van Boetzelaer alleen. Hij geeft namelijk vanaf het begin van de 19e eeuw de gegevens in parenteel vorm, werkt dus ook de vrouwelijke nakomelingen verder uit, zodat tal van geslachten nog eens ge-wezen worden op hun banden met voorouderlijke Van Boetzelaers. Het boek kan tevens dienen als voorbeeld van de verschillende manieren van genealogisch onderzoek: de genealogie, de parenteel, de kwartierstaat en het geneagram worden allen toegepast.

Toch rijzen er bij bestudering van het boek allerlei bezwaren, waarvan de meeste zijn terug te voeren op de wordingsgeschiedenis ervan. De bewerker heeft angstvallig geprobeerd zijn eigen opmerkingen en die van Des Tombe te scheiden, soms door de grootte van de gebruikte letters, soms door zijn eigen opmerkingen te laten voorafgaan of volgen door 'Bew.'. Vooral in de noten, die overigens op een vrij rommelige manier over de bladzijden zijn verdeeld, wekt dit verwarring. Daarbij komt dat ook de indeling van het werk onduidelijk is. Ondanks de niet al te heldere uitleg hiervan op blz. 17 en 18 is er nog vrij veel zoekwerk nodig om een bepaalde persoon te vinden. In principe wordt één generatie per hoofdstuk behandeld (volgens blz. vii), maar op deze regel bestaan zeer veel uitzonderingen. Ook de indeling in twee delen en vier afdelingen is niet functioneel.

Een andere onduidelijkheid betreft de vermelding van het familie-archief Van (den) Boetzelaer. Des Tombe gebruikte dit in ongeinventariseerde toestand. In 1964 werd het geïnventariseerd, waarbij bleek dat er veel ontbrak. Anderzijds werden ook nieuwe stukken ontdekt. De bewerker deelt mee, dat er in de boedel van Des Tombe nog meer stukken zullen zijn. Het was logischer geweest dit laatste eerst uit te zoeken. Daarnaast was een overzicht van de inhoud van dit archief nuttig geweest, temeer daar er in het boek verschillende malen naar 'het archief' wordt verwezen, zonder nadere annotaties.

Een bezwaar is ook dat de gegevens over personen van de zesde tot de negentiende generatie niet compleet zijn. De bewerker zegt, dat aanvulling van het manuscript van Des Tombe met gegevens die sinds 1920 in publicaties aan het licht zijn gekomen te tijdrovend zou zijn geweest, naar zijn mening geen evenredig nut zou afwerpen en de waardevolle arbeid van Des Tombe zou aantasten. Wanneer men echter ziet hoe serieus Des Tombe